

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF INFORMATION POLICY IN THE CONTEXT OF INFORMATION SECURITY

Вивчено сучасні проблеми забезпечення інформаційної безпеки України і на цій теоретико-методологічній основі вироблено конкретні пропозиції щодо розвитку змісту та практики застосування адміністративного та інформаційного законодавства. Зроблено спробу комплексного (міжгалузевого) аналізу особливостей правового забезпечення інформаційної безпеки України, висловлено авторську позицію щодо низки понять, що використовуються в теорії та практиці адміністративного та інформаційного права. Розкрито ґносеологічну сутність інформатики як об'єкта наукового пізнання та міжгалузевого правового регулювання. Визначено зміст понятійних категорій інформатики як теоретико-методологічного підґрунтя історико-наукового становлення інформаційного права. Встановлені ознаки конфіденційності інформаційних ресурсів України та їх місце у системі заходів забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації. Визначено зміст політики України у сфері забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації. Обґрунтовано принципову схему ієрархічної побудови джерел законодавства України про забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації, а також її функціональну роль в оптимізації процесів нормотворчості у сфері інформації. Намічено основні напрями розвитку правового регулювання у сфері забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації в Україні. Виявлено основні елементи юридичної характеристики адміністративних правопорушень та злочинів у галузі інформаційної безпеки та захисту інформації. Встановлено особливості інформаційного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ та адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації. Внесено пропозиції щодо вдосконалення системи заходів забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації.

Зроблено висновок, що інформаційна інфраструктура є специфічною і, головне, відносно відокремленою підсистемою галузевого управління, що реалізує завдання зв'язку та автоматизації, інформаційної безпеки та науково-технічного забезпечення на основі Концепції інформаційного забезпечення на тривалу перспективу.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, держава, державна політика, державне регулювання, державна інформаційна політика, інформаційна безпека.

The current problems of ensuring information security in Ukraine have been studied and, on this theoretical and methodological basis, specific proposals have been made regarding the development of the content and practice of applying administrative and information legislation. An attempt has been made to conduct a comprehensive (inter-sectoral) analysis of the features of the legal support of information security in Ukraine, and the author's position on a number of concepts used in the theory and practice of administrative and information law has been expressed. The epistemological essence of informatics as an object of scientific knowledge and inter-sectoral legal regulation has been revealed. The content of the conceptual categories of informatics as a theoretical and methodological basis for the historical and scientific formation of information law has been determined. The features of the confidentiality of information resources of Ukraine and their place in the system of measures to ensure information security and information protection have been established. The content of Ukraine's policy in the field of ensuring information security and information protection is determined. The principle scheme of the hierarchical construction of the sources of Ukrainian legislation on ensuring information security and information protection is substantiated, as well as its functional role in optimizing the processes of norm-setting in the information sphere. The main directions of development of legal regulation in the field of ensuring information security and information protection in Ukraine are outlined. The main elements of the legal characteristics of administrative offenses and crimes in the field of information security and information protection are identified. The features of information support of the activities of internal affairs bodies and administrative and legal support of information security and information protection are established. Proposals are made to improve the system of measures to ensure information security and information protection.

It is concluded that the information infrastructure is a specific and, most importantly, relatively separate subsystem of industry management, which implements the tasks of communication and automation, information security and scientific and technical support based on the Concept of Information Support for the Long Term.

Key words: administrative and legal support, state, state policy, state regulation, state information policy, information security.

УДК 342.6:342.922(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2025.45.20>

Пушкар О.А.
к. юр. наук,
адвокат

Постановка проблеми. У комплексі адміністративно-правових заходів забезпечення інформаційної політики важливе місце займає адміністративно-правове регулювання інформаційної безпеки України, спрямоване на попередження і припинення протиправних посягань на національні інформаційні ресурси,

що охороняються законом. Вирішення проблеми протидії загрозам інформаційної безпеки України передбачає використання даних політології, правознавства, економіки, психології, соціології та інших галузей наукового знання, що служать теоретичною основою обґрунтування системи соціально-право-

вих заходів, що сприяють розвитку процесів інформатизації суспільства та проведенню інформаційної політики держави.

Незахищеність інформаційних ресурсів обумовлює розростання правопорушень, скоєних, зазвичай, посадовими особами органів виконавчої влади, є джерелом зовнішніх загроз національній безпеці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед вчених, практиків та правоохоронців все більше поділяється думка про комплексний підхід до регулювання інформаційних відносин: з одного боку, необхідно розвивати організаційно-технічні форми та методи управління інформаційними процесами, а з іншого – послідовно вдосконалювати норми всіх галузей законодавства (і насамперед – інформаційне), що забезпечують інформаційну безпеку та захист (адміністративно-правові, зокрема) інформації стосовно сучасних соціальних потреб.

В останні роки активно проводяться дослідження в галузі забезпечення національної (В. Б. Авер'янов), суспільної (О. А. Баранов), політичної (Л. Р. Біла), екологічної (Т. О. Гаврилюк) безпеки. Предметом вивчення стали також соціально-філософські (Т. О. Коломоєць), соціально-демографічні (В. К. Колпаков), правові (І. С. Грищенко), освітні (С. С. Єсімов), науково-технічні (Р. А. Калюжний), економічні (А. І. Собакар) аспекти забезпечення безпеки України. Інформаційно-правова проблематика розроблялася у працях Ю. П. Битяка, О. О. Золотаря, І. Д. Пастуха та ін.

Пронауково-практичну актуальність обраної теми свідчить і те, що як теоретичне, так і практичне забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації адміністративно-правовими засобами вкрай рідко висвітлюється у навчальних посібниках та збірниках наукових статей, методичних рекомендаціях. Усе це, звісно, звужує правозастосовні можливості органів виконавчої науково обґрунтованих адміністративно-правових заходів забезпечення інформаційної безпеки України, призводить до штучного відриву теорії від практики, а цілому негативно впливає кінцеві результати зміцнення національної безпеки України.

Постановка завдання. Метою статті є здійснити теоретичне дослідження та визначити напрями адміністративно-правового забезпечення інформаційної політики в контексті інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тенденції входження України у транскордонне за своїм характером інформаційне (телематичне) світове співтовариство та

інтенсивне розширення можливостей використання інформаційних технологій у правоохоронній сфері публічного управління зумовили виникнення соціальної потреби у впорядкуванні суспільних відносин, що складаються у процесі інформаційного обміну, юридичного оформлення процесів створення, поширення, передачі, купівлі-продажу інформаційного продукту (документованої інформації). Виникнення та розвиток інформатики зумовило не тільки становлення специфічної наукової мови, що відображає інформаційні понятійні категорії, а й відмітні ознаки інформаційних відносин: об'єкт (інформація), наявність машинних носіїв інформації (комп'ютер), високий ступінь випадкової та (або) умисної загрози спотворення, витоку та знищення інформації; наявність доступу необмеженої кількості територіально роз'єднаних користувачів до інформації [1, 2, 3].

У якості особливих категорій інформаційних відносин ми виділяємо ті, які складаються при забезпеченні інформаційної безпеки та захисту інформації та регулюються нормами різних галузей права: конституційного, адміністративного, кримінального. Процеси інформатизації суспільства висунули низку проблем, що стосуються як інженерно-технічних, соціально-психологічних, юридичних, а й теоретико-методологічних аспектів дослідження закономірностей їх розвитку як історико-наукового феномена. Загальнонауковість, зокрема правової інформатики як самостійного напрямку наукового знання, проявляється у виробленні власного понятійного апарату на основі синтезу та аналізу процесів створення та застосування систем обробки сукупності відомостей та даних про чинне право та практику його застосування, а також відомостей про правотворчість, наукові теоретичні розробки у сфері права. На нашу думку, загальнонауковий характер таких понятійних категорій, як «інформація», «інформатизація», «комп'ютеризація» тощо, проявляється в органічному взаємозв'язку з іншими компонентами національного та міжнародного, а по суті, єдиного світового інформаційного простору та надають універсальний вплив на інформатизацію конкретної галузі права, правотворчості та правозастосовної практики.

У роботі обґрунтовано критерії класифікації правової інформації з погляду її джерел (нормативні правові та інші юридичні акти; акти застосування норм права; правова статистика тощо); сфер застосування (нормотворчість, правозастосування, підготовка юридичних кадрів), соціальні та науково-технічні передумови формування нової міждис-

циплінарної системи знань – інформаційного права – науки про закономірності та особливості інформаційних процесів створення, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, розповсюдження та споживання правової інформації, а також і нової галузі права – інформаційного права – системи охоронюваних державою соціальних і відносин, що виникають у сфері виробництва, перетворення та споживання інформації.

У загальнонауковому сенсі предмет правового регулювання інформаційного права утворює міждисциплінарну галузь наукового знання, у приватно-науковому – має міжгалузевий характер, що виключає спектр суспільних відносин, регульованих виключно нормами інформаційного права. Специфіка цих відносин зумовлена особливостями самої інформації та інформаційного середовища як сфери діяльності суб'єктів, пов'язаної зі створенням, перетворенням та споживанням інформації. Встановлюється зміст та проводиться класифікація методів правового регулювання інформаційного права як сукупності способів, прийомів імперативного та диспозитивного впливу на поведінку суб'єктів інформаційних відносин: методи встановлення та обмеження інформаційних прав; методи встановлення інформаційних обов'язків та різних видів юридичної відповідальності.

На підставі класифікації інформаційних ресурсів за належністю до того чи іншого виду власності, за місцем у складі майна, ступеня цінності та інтересів власників інформації виділяються окремі категорії відкритих та обмеженого доступу та користування інформаційних ресурсів: секретних та несекретних (що не належать до державної таємниці); обґрунтовуються критерії класифікації конфіденційних документів (службова інформація обмеженого поширення, комерційна, професійна таємниця, персональні дані, технічні та технологічні нововведення (до їхнього патентування). При характеристиці конфіденційних документів як носіїв інформації обмеженого доступу визначається зміст елементів системи її захисту (встановлення дозвільного порядку доступу) та особливості загроз втрати (відпливу) конфіденційної інформації (несанкціонований доступ, наявність його каналу). Формуються завдання забезпечення безпеки та захисту конфіденційної інформації, вимоги (комплексність, індивідуальність побудови, неповторність та необхідний заданий рівень захисту з урахуванням цінності інформації та вартості системи), розкривається зміст правового, організаційного, інженерно-технічного, програмно-апаратного та криптографічного елемента системи захисту інформації.

Робиться спроба наукової інтерпретації поняття системи захисту інформації у статичній (стан захищеності інформаційного середовища, що забезпечує її формування, використання та розвиток) та динамічній (здатність держави забезпечити протидію інформаційним небезпекам та загрозам, негативним інформаційним впливам на свідомість та психіку людей, комп'ютерні мережі та джерела інформації). Слід звернути увагу на багатоаспектний характер діяльності органів державної влади щодо попередження загроз інформаційній безпеці України: зміцнення конституційно-правових гарантій захисту інформаційних прав фізичних та юридичних осіб; формування інформаційно-правової культури населення та створення організаційно-правових форм його участі у процесах інформатизації, профілактика адміністративних правопорушень у сфері інформації та пропаганда правил поведінки з інформацією.

Одним із найважливіших напрямів державної політики України в галузі інформатизації стає розвиток законодавства про інформаційну безпеку та захист інформації, інформаційного законодавства, загальноправовими джерелами якого є Конституція України, закони України, створюючи механізм формування інформаційного суспільства, порядок користування інформаційних ресурсів органами державної влади, місцевого самоврядування, організаціями та громадянами, підкреслили значення захисту прав фізичних та юридичних осіб при міжнародному інформаційному обміні від неправдивої інформації, встановлення та реалізації заходів юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері.

Найважливішими завданнями забезпечення інформаційної безпеки України є реалізація конституційних права і свободи громадян України у сфері інформаційної діяльності; вдосконалення та захист вітчизняної інформаційної інфраструктури, інтеграція України у світовий інформаційний простір; протидія загрозі розв'язання протистояння в інформаційній сфері. Основними елементами системи інформаційної безпеки є органи законодавчої, виконавчої та судової влади, державні, громадські та інші організації та об'єднання, громадяни, а також законодавство, що регламентує інформаційні відносини. Основну частину джерел інформаційного законодавства складає сукупність спеціальних (інформаційно-правових) нормативних правових актів, що регламентують питання інформації та інформатизації, а також окремі інформаційно-правові норми, які включені до складу нормативних правових актів інших галузей законодавства.

Джерелами законодавства про забезпечення інформаційної безпеки можна визнати нормативні правові акти, прийняті уповноваженими органами та містять інформаційно-правові норми, що регулюють відносини зі збору, обробки, накопичення, зберігання, розподілу, передачі та користування інформацією. Виходячи з конституційно-правового принципу про відповідність прав, свобод і обов'язків громадян і держави, дисертант аргументує положення про взаємозв'язок норм законодавства, які прямо чи опосередковано регламентують питання інформаційної безпеки і складають міжгалузеву основу регламентації системи заходів захисту конфіденційної інформації та прав суб'єктів інформаційних відносин.

Процеси формування та збереження інформаційних ресурсів залишаються без достатньо ефективної правової охорони та фактичного захисту, особливо у сфері виробництва, розміщення та розповсюдження реклами на ринках товарів, робіт та послуг, включаючи ринки банківських, страхових та інших послуг, пов'язаних з грошовими коштами фізичних та юридичних осіб, а також ринки цінних паперів. У системі заходів забезпечення інформаційної безпеки наголошується на значенні конструювання міжгалузевих правових заборон на основі використання можливостей адміністративного, цивільного, кримінального, фінансового, оперативного-розшукового та іншого законодавства.

Напрямами розвитку адміністративного законодавства про інформаційну безпеку мит визнаємо встановлення адміністративної відповідальності за недостовірність та хибність інформації, що створюється та розповсюджується ЗМІ; приховування, навмисне спотворення інформації про джерела загроз; незаконне використання персональних даних, незаконне отримання та використання інформації з обмеженим доступом; створення неякісних інформаційних технологій та засобів їх забезпечення тощо.

Практика застосування норм про адміністративну відповідальність за правопорушення, скоєні у сфері забезпечення інформаційної безпеки, на жаль, далека від високого рівня ефективності і перебуває в даний час у стадії початкового накопичення правозастосовчого досвіду, що пояснюється не так «молодістю» інформаційного права та законодавства, як малою розробленістю змістовної частини адміністративно-правового статусу та організаційної структури органів виконавчої влади, які реалізують свої повноваження в інформаційній сфері.

Норми інформаційного законодавства повинні не тільки відповідати сформованим у вітчизняному галузевому (насамперед в адміністративному) законодавстві завданням, а й зберігати наступність та відповідність у тенденціях свого розвитку; формулюються завдання інформаційного законодавства у сфері забезпечення інформаційної безпеки: захист особистості, охорона інформаційних прав та свобод людини та громадянина, встановленого порядку здійснення державної влади у галузі інформації, захист прав власності на інформацію, законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері інформації.

Під час розгляду інституту правового режиму (нормативно встановлені правила щодо певного предмета відносин чи ситуацій, які обов'язково мають дотримуватися учасниками відносин щодо цього предмета чи ситуації) підкреслюється його міжгалузевий характер та значення правового режиму (документування) інформаційних ресурсів.

Обґрунтовано наукові критерії диференціації основних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення інформаційної безпеки: загальний критерій – інформаційні сфери, де виникають найбільш реальні загрози інформаційній безпеці, приватне – джерело інформації, що дозволяє визначати об'єкт та предмет правового регулювання відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки: доступ до комп'ютерної інформації, програми та правила експлуатації ЕОМ.

У якості критерію класифікації напрямів адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення інформаційної безпеки обґрунтовується адміністративно-правовий статус суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації, що дозволяє організувати їхню внутрішньоорганізаційну діяльність, створити якусь ієрархічну структуру забезпечення інформаційної безпеки на будь-якому рівні державного управління, упорядкувати організацію та визначити зміст форм та методів діяльності суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки.

Результати порівняльно-правового аналізу норм адміністративного та кримінального законодавства про забезпечення інформаційної безпеки дозволили зробити висновки про наявність єдиного комплексу міжгалузевих правових регулювань у цій сфері державного управління та підвищеної суспільної небезпеки даної категорії правопорушень у сучасних умовах та про те, що протидія цим правопорушенням утворює самостійний напрямок правоохоронної політики.

Висновки. Існує актуальна потреба у подальшому науковому пізнанні їх адміністративно-правових характеристик: об'єкта протиправного зазіхання, ступеня суспільної небезпеки, малозначності, протиправності, форми провини, караності, мети, мотиву, місця, часу, способу та обставини вчинення правопорушення; чи скоєно правопорушення посадовцем, вперше чи повторно, і навіть особи винного, – які обов'язково враховуються під час розгляду обставин справи про адміністративне правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єсімов С. С. Методологія дослідження інформаційних технологій у публічному управлінні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 211–221.
2. Бондаренко Р. В., Михальчук М. В. Інформаційна безпека держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 95–101.
3. Адміністративне право України (загальна частина) : навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, Л. С. Гулак та інші. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.